

Buztintza'tar Errose'k eginda, ta
Kerexeta'tar Jaime'ren
ardurapean argitaratuta.

VIII

SORGIN-LIBURUA

Bein baten, «Irakorta» basetxeko mutillari, basotik etxerantz etorrela, bide-ertzean lamiña bat agertu yakon. Eta lamiña arek mutillari, abegi ona eginda, irribarrez esan eutsan:

—Morrosko, «Irakorta» basetxeko semea al-zara?

—Bai, angoa-edo naz —erantzun eutsan mutillak—; antxe jaiotako nazala diñoe-ta... Zegaitik itanduten daustazu?

—Zure aitaren seme bati aspaldian bezuza (erregalu) bat egin guraz nagoalako.

—Bezuza egin guraz?

—Bai; ez dozu nai, ala?

—Ona izan ezkeru, artu be...

Orduan, lamiñeak, eskumako eskua bularreraturik, biotzaren ganetik azal gorridun idazti dotore bat atara ehan; eta bezuzatzat emoten eutsala-ta, mutillari eskiñi eutsan. Eta mutillak, polit eta eder eretxita, pozik artu eutsan. «Auxe gauza polita, auxe bezuza ederral», iñoan.

Irakurteko zabaldu ebanean, baiña, gelduta geratu zan, liburuaren orrietan itsu-larrosa pilloak aurkitu ebazan-eta.

—Gauzearen bakana! —iñoan—. Liburu onek itsu-larrosak daukaz? Larrosatxo oneik, zer dala-ta? Onez ala txarrez imiñiak ete-dira? Ene, olakorik! Loratxo onetaz esakun berezia ba-da, ba...

Itsu-larrosa larrosa,
ez zara eder, larrosa:
txikia dozu lorea,
ta arantza zorrotza.

Eta «Irakorta»'ko mutil gaztea, bertso-esakun ori ulertu guraz,

itun eta oldozkor (1) jarri zan. Baiña lamiñeak mutillari, ezetara be astirik izan ez egian, begirakune zorrotz bat eginda, ben-ben esan eutsan:

—Tirozu, tirozu; buru-auste geiago bagarik, ekazu liburu ori: izki (letra) dotorez ederto apainduta biurtuko dautsut-eta...

Mutillak, liburua aiko-maiko bagarik emon eutsan; eta lamiñeak, hereala eskubitorretik arantza zorrotz bataz odola atarata, idaztiaren orri zurietan odolez izki (letra) bakan batzuk egin ebazan. Gero, idatzio-ostean, barriro be mutillaren eskueten imiñi eban; eta etxerarte ez egiala zabaldu esan eutsan, etxeko leiorik txikienean gau oro illargitan irakurri egiala erreguturik.

Ganeko egunetan gixagaiso aundiak, lamiñearen onua (kontzejua) aintzat artuta, iñun diran gaiztakeriak egiten ebazan. Ori zala-ta, auzokoen agogozagarri biurtu zan. Len ain ona izan zan gaztea arenbesteian gaiztotzea, ezin ulertu izan eben. «Gauza bakanak egiten ebazala-ta, sorgin gaizkiñak euren eratarata erabililela», iñoen batzuek; «eta gabaren illuntasunaz batera mundu-zear aizetan ibilten zala», ta abar,

Egun baten, baiña, «Itsu-larrosa larrosa» esakunaz gomatauta,

(1) Oldozkor: pensativo.

gure mutillak, egin ebazan txarkeri guztietaz damututa, lamiñearen liburua errekarra jaurti eban. Illuntzean etxeratu zanean, baiña, errekarra jaurtiriko liburua, bere gelako mai-ganean aurkitu eban. Biarmonean, gar-artera jaurti eban; eta orduan be, gelako maian aurkitu eban.

Jazokun ain bakan eta arrigarriaz ikaratura, buruko ule guztiak zutik ebazala, mendirantz arinka abiau zan.

An, mendi-gaillurrean, aguratxo bat otoitz egiten bular-joka ziar-duala ikusi eban. Eta «ni gaiztoa ta ori zuzena» bere kolkorako esanda, aguratxoaren aurrean belaunikotu zan. Eta jazoriko guztia damuz beterik jakiñerazo eutsan, beratzaz erruki zedilla erreguturik. Bitartean, aguratxoak otoitz egiten eban.

Alako baten, bakarzale arek, mutillari begirakune gozo ta abegi argia egiñik, abots leunez esan eutsan:

—Zutundu zaitetz, jagi zaitetz, gazte; neu be zeu lakoxe bat baiña ez naz-ta. Baretu zaitetz, zoritxar orretatik aldentzeko bidean oraintxe jarriko zaitut-eta. Begira: «sorgin-liburu» ori, Jon deun aurreko gabea, sugarretara jaurti bear dozu; eta gero (atzamarra mendi batera zuzenduez) mendi orretara igo ta bertako gurutzearen oiñetan gau osoan otoitz egin bear dozu. Ulertu ondo, baiña: bidea-gora zoiazala, zantzoak, ujujuak eta iñun diran soiñuak entzungo dozuz, gaizkin guztiak zure aurka gogor jagiko dira-ta. Baiña zuk ez egin jaramonik, bidean aurrera zuzen jarraitu ta entzunikoa ondo bete. Ori egin ondoren, gaizkin guztiak, «sorgin-liburuaz» batera, aldendu egingo dirala ikusiko dozu...

Mutillak, dana egingo ebala agindu eutsan. Eta esan eta egin, urrengo Jon deunaren aurreko gabea, bakarzalearen esan guztiak bete ebazan; eta gauza guztiak arek iragarri ebazanez jazo ei'ziran. Aurrerantzean, barriz, «Irakorta» basetxeko mutilla on-ona ta zuzena izan ei'zan.

IX

EMAKUME TXIROA

Erri txiki-txiki baten, emakume alarguna sei seme-alabakin bizi zan. Emakume gaisoak, senarra il yakonetik, sendiaren (familiaren) sorta astuna bere bizkar bigunean eroan bearra izan eban.

Bere biotzaren sei zatiak egun oro janaritu bear... eta ez diru ez beste ogasunik iñundik agiri ez. Bazterrak illun... inguruan ezer agiri ez... Etorkezunaren itzela!

Emakumearen lan-saria, etxearentzat eutsigarri edo abe makala